

*Миронюк Тетяна Олександрівна,
студентка магістратури,
група 101_СМПД_2019
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Пендюра Максим Миколайович
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРОБЛЕМИ СУДОВОГО ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

В умовах динамічного розвитку суспільно-політичних процесів в Україні все більшої актуальності та популярності набуває вирішення будь-яких (від побутових та щоденних цивільно-правових до загальнодержавних, політичних) суперечок і спорів у судовому порядку.

За даними судової статистики та з урахуванням того, що в будь-якій адміністративній, господарській чи цивільній справі беруть участь як мінімум дві особи, кожен третій громадянин України, який досяг повноліття та володіє достатнім обсягом дієздатності, так чи інакше причетний до судових процесів. Суди, встановлюючи конкретні нормативи поведінки учасників будь-яких суспільних відносин, запобігають виникненню конфліктних ситуацій або вирішують їх у процесі здійснення правосуддя. Саме цим обумовлена актуальність обраної теми дослідження.

Як відомо, правозастосування – це особлива форма реалізації права, це владна діяльність компетентних органів держави та посадових осіб із підготовки та прийняття індивідуальних рішень у юридичній справі на основі юридичних фактів та конкретних правових норм [6].

Правозастосовна діяльність є, безперечно, однією з основних функцій судової влади. Як відомо, під час застосування права відбувається поширення загальних правил, зафіксованих у правовій нормі або нормі договору, на конкретні життєві обставини. Якщо органи правотворчості закладають у правову систему загальні правила поведінки учасників суспільних відносин, то органи застосування права в оптимальному випадку продовжують справу, розпочату правотворцем. Судова діяльність «допомагає» закону здійснювати і продовжувати тільки розпочату ним справу підтримки правопорядку. Суди покликані забезпечити втілення в життя загальних програм поведінки, виражених у правових нормах, досягти їх конкретизованого втілення в реальних життєвих процесах з урахуванням особливостей тієї чи іншої конкретної ситуації [1].

Проблематика судового правозастосування в вітчизняній юридичній літературі, на превеликий жаль, майже не досліджена. В наукових працях, здебільшого, такий вид правозастосування лише згадується, та автором не було знайдено повноцінних наукових досліджень цієї теми. В працях низки науковців в сфері цивільного права та цивільного процесу присутні деякі фрагментарні

висвітлення окремо взятих суперечливих питань, які зводяться до констатування самого факту наявності проблеми та її опису, але не містять розробки цінного порядку, механізму її подолання або шляхів її уникнення.

У зв'язку з тим, дослідження проблематики судового правозастосування потребує комплексного підходу з урахуванням нових напрямів розвитку вітчизняної юридичної науки, з необхідністю переосмислення наукових поглядів минулих років, з висвітленням прикладних аспектів даного дослідження.

Судове правозастосування здійснюється на основі законів, інших джерел права. Проте слід зазначити, що судова практика не може обмежуватись застосуванням права виключно в «механічному» значенні цього слова [2, с. 56].

Так, застосовувати чинне право можна лише тоді, коли воно є. Тим часом правотворчий орган досить часто відстає від життя і залишає сучасні суспільні відносини без регламентації.

Наприклад, на сьогодні в Україні уже активно розвиваються відносини, пов'язані з використанням мережі Інтернет, а їх законодавча регламентація фактично відсутня. Водночас це не означає, що судова практика в нашій державі має розглядатись як джерело права. Скоріш за все її слід розуміти як формально закріплену реальність дії, застосування і захисту права.

З огляду на те, що акти вищих судових органів нових норм права не містять та не заповнюють прогалини у праві, наявні в таких актах правові позиції щодо порядку здійснення окремих дій мають правозастосовну природу і через авторитетність цих актів утворюють прецедент правозастосування, під яким належить розуміти закріплену в актах вищих судових інстанцій позицію стосовно вирішення того чи іншого юридичного питання, що розглядатиметься судами нижчого рівня як зразок під час вирішення таких питань у майбутньому. Враховуючи зазначене, вчені рекомендують розцінювати судову практику як джерело для правотворчості [3, с. 9].

Судове правозастосування можна визначити як особливий різновид правозастосування, що полягає у відправленні правосуддя національною системою судів з метою розгляду, вирішення та врегулювання будь-яких суспільних конфліктів, що належать до їх компетенції, у встановлених законом процедурно-процесуальному порядку та формі [3, с. 10].

Результативність та ефективність судового правозастосування залежить від того, чи базується таке правозастосування на принципах законності, обґрунтованості, доцільності, об'єктивності, справедливості, оперативності, змагальності тощо. Таким чином, можемо стверджувати, що основними засадами судового правозастосування є базові принципи та засади здійснення правосуддя.

Результатом судового правозастосування є акти судового правозастосування: рішення, вироки, постанови, ухвали тощо. Оскільки акти судового правозастосування, як і всі інші акти правозастосування, мають офіційний характер, то їх оформлення відбувається за відповідною формою. Так, обов'язковими елементами актів судового правозастосування є назва, наявність зображення малого Державного Герба України, для судових рішень, якими закінчується розгляд справи в суді, обов'язковим є заголовок «Іменем України»,

дата та місце, де акт був прийнятий, назва суду та зазначення прізвищ суддів (складу суду), підписи суддів та інші, передбачені процесуальним законодавством елементи.

У цьому контексті не можна залишати поза увагою, що все більшого значення у сучасному правозастосуванні набуває питання правової визначеності, прогнозованості судових рішень, однакової судової практики. Для усіх очевидним є те, що у своєму ідеалі правова система не повинна допускати неоднакового вирішення однакових чи подібних правових конфліктів.

Разом із тим, на думку різних вчених, вирішення цієї проблеми неможливо здійснити без використання механізмів абстрактного правозастосування, яке може здійснюватися у формах узагальнень судової практики, інформаційних листів, певних рекомендаційних роз'яснень, а також прийняття інших аналогічних актів, метою яких є усунення різноманітних недоліків судового правозастосування у конкретних справах.

Повною мірою усвідомлюючи недоліки існування таких форм, ми вважаємо, що їх переваги є більш значимими для правових систем, оскільки вони спонукають до пошуку оптимальних шляхів вирішення правових конфліктів, є передумовою подолання суб'єктивізму та використання наукового потенціалу у практичній судовій діяльності.

З огляду на наведене великого теоретичного значення набувають питання, пов'язані із визначенням правової природи абстрактного судового правозастосування, його способів та форм, методології, очікуваних результатів, а також співвідношення із судовим правозастосуванням у конкретних справах.

Отже, за змістом судове правозастосування являє собою специфічний різновид юридичної діяльності, є складним, багатоплановим, поліфункціональним, має часові та просторові характеристики, офіційний, публічний характер і здійснюється в певних процесуальних та організаційних формах спеціально уповноваженими суб'єктами права – судами.

Спостерігається тенденція, згідно з якою сучасний суд виконує не тільки правозастосовні функції в загальноприйнятому значенні слова, а й правотворчі функції, що найбільше проявляється під час заповнення прогалін у праві, подолання юридичних колізій. Незалежність і самостійність суду найбільш повно виражається тоді, коли йому, як суб'єкту правозастосування, надано право на судові прецеденти.

Дотримання судом при відправленні правосуддя загальних принципів правозастосування потрібно розглядати, як необхідні умови для правильного застосування права, а в контексті постійного, надійного та ефективного захисту проти зловживань у судочинстві, відстоюється погляд про доцільність запровадження ідеології судового правозастосування.

В контексті підвищення якості та ефективності судового правозастосування пропонується використовувати спеціалізацію в місцевих судах загальної юрисдикції без утворення додаткових структур, а на підставі і в межах існуючої системи, що в короткостроковій перспективі дозволить подолати проблему тривалого розгляду цивільних справ; створити умови для забезпечення єдності судової практики при розгляді цивільних справ в місцевих загальних судах

України; значно підвищити показники якості та ефективності судового правозастосування в Україні.

Список використаних джерел

1. Кпім С. І. Значення судової практики як додаткового джерела цивільного права / С. І. Кпім [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/1406/126/>
2. Алексеев С. С. Право на порозі нового тисячелеття. Некоторые тенденции правового развития и драма современной эпохи / С. С. Алексеев. М. : Статут, 2010. 256 с.
3. Бобрешов Є. Г. Судове правозастосування в Україні: проблеми теорії і практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Нац. педагог. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 2011. 19 с
4. Луспенник Д. Д. Роль і значення судової практики у цивільному судочинстві: [розд. 1.6 гл. 1: Загальні проблеми цивільного судочинства] / Д. Д. Луспенник // Проблеми теорії та практики цивільного судочинства. Х. : Харків юрид., 2008. С. 103 – 116;
5. Неледва Н. В. Правозастосування як основний напрямок впливу судової практики на національну правову систему // Актуальні проблеми держави і права. 2009. Вип. 47. С. 207 – 211.
6. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. / пер. з рос. Х. : Консум, 2008. 656 с.

*Мірошниченко Володимир Русланович,
студент за ОР «Магістр»
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

*Науковий керівник:
Теремцова Ніна Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права та держави
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

СОЦІАЛЬНА НОРМА ЯК ПРАВИЛО ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Соціальні норми є загальновизнаними або достатньо поширеними еталонами, зразками, правилами поведінки людей, засобами регулювання та взаємодії. Соціальні норми оберігають суспільне життя від хаосу і конфліктів, направляють його на доцільний шлях здійснення. До складу засобів соціального